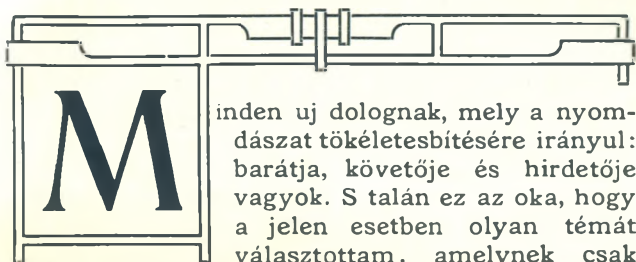

A MAGYAR STÍLUS JÖVŐJE A NYOMDÁSZATBAN ❀❀❀❀

Minden új dolognak, mely a nyomdászat tökéletesítésére irányul: barátja, követője és hirdetője vagyok. S talán ez az oka, hogy a jelen esetben olyan témát választottam, amelynek csak részlegesen felelhetek meg; tekintve azonban szakunk iránti szeretetemet, az esetleges hézagosságot mentheti az a körülmény is, hogy nemzeti stílünk még csak kezdetleges és hogy a sokszorosító iparban is csak a legutóbbi időben kezdik kultiválni.

S így, ha mégis foglalkozom vele, csak azért teszem, hogy a magyar motívumok helyesebb alkalmazásával, illetve azok megjavításával hazai nyomdászatunk újabb föllendítéséhez csekély tudásommal magam is hozzájáruljak.

Általánosan ismert dolog, hogy minden nemzetnek megvan a maga teremtőképesége. E mellett minden nemzet igyekszik sajátosságait megőrizni s azokat annyira fejleszteni, hogy ezáltal bizonyos jelleget érhessen el, mely a többi nemzetektől megkülönböztesse.

Nekünk, magyaroknak szintén voltak és vannak olyan szokásaink, melyek más nemzetektől legalább is megkülönböztetnek bennünket. Sajnos, e „szokásainkon“ kívül jó ideig nem rendelkezünk semmi olyan eszközzel, mely bennünket a külföld előtt jellemezhetett volna.

Az irányadó körök tehát, élükön az Iparművészeti Társulattal s néhány tudósunkkal, váltig keresték ennek útját, s ezen át aztán a későbbi kibontakozás meghozta számunkra az óhajtott magyar stílt, amelyet ma már jóformán minden iparág megkedvelt és amelyet, mint a magyar nép hirdetőjét, a külföldön is nagy érdeklődéssel figyelnek.

A magyar stíl eredetiségét tekintve, valóban megérdemli, hogy minél szélesebb körben terjesszék, amennyiben dekoratív hatásánál fogva hazai műiparunkban csaknem nélkülözhetetlen.

Hogy ez a dekoratív hatás kézműveseink munkáin minél jobban kidomborodjon, szükségesnek vélem a minden iparághoz való külön-külön stilizálást, mely nélkül az előállított munkának abszolút értéke csak ritkán lehet. De ez csak egyike azoknak a kívánalmaknak, melyek a hazai műiparban a magyar stíl külön-külön való fejlesztését célozzák; ennél sokkal fontosabb kérdés a magyar stíl miként való alkalmazása.

E két dolog az, mely arra késztet, hogy szakunkra vonatkozólag e cikkem keretében egyet-mást elmondjak.

* * *

A korral való haladás, de legfőképpen a végtelenségig menő konkurrencia szakunkra is kényszerítő hatással volt. S így nem csodálkozhatunk azon, ha egyik irányt még meg sem ismerve, máris ujjabbal próbálkoztunk. Sőt ennek tulajdonítható az a fölületesség is, mely hazai nyomtatványaink jó részét jellemzi; valamint az is, hogy igen sok számottevő és idősebb szaktárs lemondott korábbi szerepléséről s a mesterszedői pályát úgyszólván teljesen átengedték a mai fiatal gárdának, mivel az egyik irányból a másikba való gyors átmenettel nem bírtak megbarátkozni.

A különféle irányzatokkal ezután már az ujjabb generáció küzdött meg. Eleinte több sikerrel, később azonban a gyors áramlat hatása alatt már nem bírt teremteni s többször megesett, hogy még nevesebb munkákon is valami határozatlanság honolt, úgy hogy az első pillanatban is lerítt róluk a rossz utánzat.

Szóval a két utóbbi évtizedben a különféle stílusok oly zavart állapotokat teremtettek a magyar nyomdászatban, hogy már attól lehetett tartani, hogy elveszítjük eddigi viszonylagos önállóságunkat.

S ez a zavar általános volt, amennyiben mesterszedőink csak igen kevés része volt abban a helyzetben, hogy önuralmát, illetve saját egyéni ízlését megtartva, a célszerűség elvének hódoljon; a legnagyobb része — nem ismerve az egyes stílusok átmeneti fokozatát — olyan dolgokat produkált, melyek a fokozatos fejlődéssel merőben ellenkeztek.

S ez a tarthatatlan állapot szülte aztán később az eszmét, hogy jövőre minden más nemzetektől eltérően, lehetőleg magyaros szellemben

ékesítsük munkáinkat. És hogy ez az akkoriban hangoztatott eszme mielőbb testet öltjön, megjelent az első magyaros motívum. A tervezője Hollósy tanár úr, aki a legjobb igyekezettel törekedett arra, hogy megrajzolt dolgai olyan kivitelűek legyenek, hogy az azokkal való dolgozás a könyvnyomtatói gyakorlatban is beváljék.

S hogy ez a valóságban mégsem éretett el teljesen, a teremtő művészt csak annyiban érheti vád, hogy annak idején nem valamely kiváló mesterszedő segítségével, hanem kizárólag a saját fölfogása szerint matricáztatta a művét. Pedig az előbbi esetben tökéletes is lehetett volna, amennyiben a hivatásos mesterszedő már a vázlat látásakor is tisztában lehet a felől, hogy fantáziája képes-e alkotni abból hasznosat.

Így azonban a jóakarató fáradtság csak éppen ahhoz szolgáltatott impulzust, hogy a jövőben a hivatott körök körültekintőbb belátással igyekezzenek javítani. Ami nézetem szerint csak úgy érhető el, ha — mint már fentebb is említém — a művész-ember előbb a mesterszedő véleményét is meghallgatja. Kezdetben ugyan ez is nehézségekbe ütközik, de ha az akadályok leküzdésével közös megállapodásra jutunk, úgy a magyaros díszítményeknek biztos jövőjük lehet a hazai nyomdászatban.

Ellenesetben azonban kár a fáradtságért!

Ez állításomért tán pesszimizmussal vádolatnának. Hogy azonban ennek még a legcsekélyebb látszatát is kerüljem, az alantiakban is igyekszem kimutatni azt, hogy fentebbi feltevésem tényeken alapul.

Midőn a múlt évi rajz-kurzus kezdetét vette, a hallgatók nagy része természetesen arra törekedett, hogy megtanuljon rajzolni. S ez az igyekezetük némineműleg sikerült is, amennyiben a kurzus végén kiállított minták e mellett tanuskodtak. De hogy az ott bemutatott díszítések gyakorlati értékkel is bírnanak szakunkra: határozottan tagadnom kell, amennyiben abban az alakban és formában — amint azok a Grafikai Szemlében is megjelentek — csakis káros hatással lehetnek a nyomdászat fejlődésére, még pedig azért, mert csakis díszítményből állottak. Pedig régi szabály, hogy első sorban a szöveggel kell hatnunk s csak ha ezt elértük, dekorálhatunk. Ez a szabály azonban, mint a bemutatott ábrákon is látható

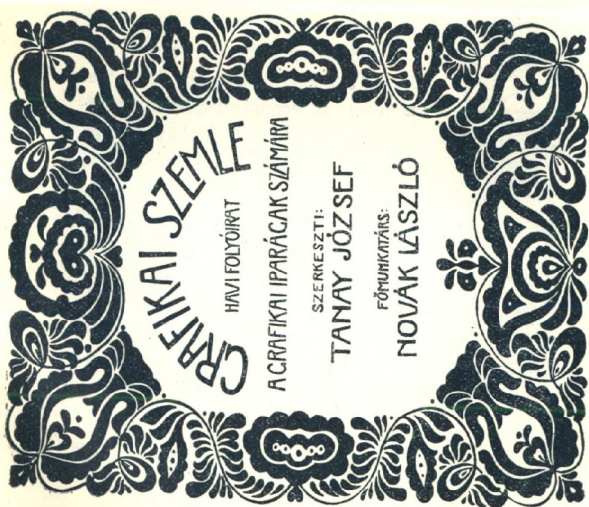
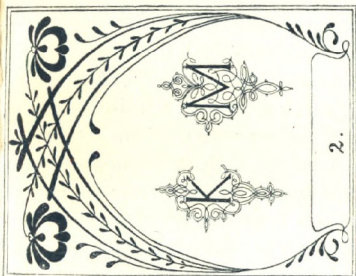
(1., 2., 3., 4.), ez alkalommal mellőztetett, amennyiben az elhelyezett vagy elhelyezendő szövegnek csak igen kis mértékben jut szerepe az érvényesülésre. S így az ilyen irányban való további működés csak akadálya volna a magyar nyomdászat fejlődésének, nem pedig fejlesztő eszköze.

De van még más dolog is, amely ebben a formában lehetetlenné teszi a magyar motivumok gyakorlatias használatát a nyomdászatban. S ez nem más, mint az említett díszítmények markáns jellege, mely a jelen körülmények között a helyes feldolgozásukat megnehezíti, mivel egy színben használva, nem szolgálják azt a célt, mely a megrendelő intenciójának megfelel. Már pedig a nyomdászati technika eddig felállított összes szabályai között ez az egyetlen pont az, mely előtt minden körülmények között meg kell hajolnunk s amely pont néha a szépérzék rovására is követeli, hogy a nyomtatvány a helyi körülményekhez képest olcsó, szép és ami a legfő: célravezető is legyen.

A magyar motivumokkal való díszítésben azonban ez ideig még nem tapasztalhattuk ezt az irányadó elvet, amennyiben az eddig megjelent ilyenfajta nyomtatványaink kivétel nélkül több színben nyomattak. S így méltányolni is tudom azt, hogy öntödéink ez ideig még semmi lépést nem tettek ebben az irányban, mert az eddig megrajzolt és a gyakorlatban is már többször használt figurális díszítések oly méretűek, hogy azoknak az előállítási költsége egész vagyonnak a befektetését igényelné, aminek visszatérülése — tekintve a több színre való matricázást — kétséges volna.

Hogy tehát a jövőben saját nemzeti stílünket otthonossá tehesük szakunkban, szükségesnek vélem az eddigi kivittel szemben olyan könnyed és vékony kidolgozású díszítések alkalmazását, melyek a többszínű nyomás elkerülésével is érvényre jutnak és amelyek így olcsóbb előállításuknál fogva alkalmasakká válnak arra, hogy öntödéink minimális befektetéssel is forgalomba hozhassák őket. És ez az egy színben való kivitel különösen azért is szükséges még, hogy ezáltal ne csak egyes fővárosi nagyobb nyomdák, hanem a hazai összes nyomdák is megszerezhessék a magyaros díszítéseket, mert csakis így lehetne nemzeti stílünket általánosítani.

Nemkülönben ügyelnünk kell arra is, hogy a magyaros díszítéseknél a sarkos és zárt keretezést,

1-4. ábra. Butkovszky Bertalan: „A magyar stílus jövője a nyomdászatban” című cikléhez.

N

AGYMÉLTÓSÁGU MINISTER ÚR KEGYELMES URUNK!

Negyedik éve immár, hogy a Könyvnyomdászok Szakköre, melynek működése tisztán a nyomdász-technika fejlesztésére irányul, a téli idényre tanfolyamokat rendez, melyeken tagjai (nyomdász-segédek) részint szabad szakelőadások útján nyernek tágabb ismereteket szakmájuk terén, részint szakrajz tanítása által fejlődik ízlésük, amelyet a finomabb nyomdai munkák előállításánál érvényesíthetnek.

Az előbbi három évet — ha mindjárt nem is mondhatjuk meddőnek vállalkozásunkat — inkább szárnypróbálgatásnak nevezhetjük, mely azonban mégis hasznos hajtó volt, mert rávezetett bennünket a helyes nyomra, amelyen a jövőben — legalább addig, míg állami és egyéb hatósági támogatásokkal magasabb kiképzésű szakiskolánk lesz, — tanfolyamunknak haladnia kell.

Ezidei, szeptemberben kezdődő, tanfolyamunk már szélesebb alapra van fektetve és rendszeresebben, természetesen a korlátolt időhöz mérten, igyekszik célját megközelíteni. Ezen szélesebb alap azonban feltétlenül szükségessé teszi, hogy az illetékes fórumok előtt életjelt adjunk magunkról, hogy megismertetve működésünket, legalább erkölcsi támogatást nyerhessünk.

Mi természetesebb, mint hogy első sorban Nagyméltóságodhoz, kegyelmes

különösen kisebb méretű munkáknál, lehetőleg kerüljük, mert ez a módszer szintén hozzájárulhat ahhoz, hogy a szöveg háttérbe szoruljon. Ezzel az óhajommal ugyan nem akarom teljesen száműzni ezt a rendszert, amennyiben egyes, pl. kódex-mintára szedett dolgoknál, valamint díszesebb okleveleknél ez idő szerint még mindig hasznosan érvényesíthető, de ha modernizálni óhajtjuk ilyenmű munkáinkat, megoldhatjuk a kérdést például az 5-ik ábra szerint is, mely bizonyára szintén megfelelhet céljának.

Végül, tekintettel a mesterszedésben előforduló ezerféle munkákra, csakis olyan esetben dekoráljunk magyarosan, ha az a szövegnek is előnyére válik, ami első sorban az előttünk fekvő kézirat szövegétől, másodsor az előállítandó munka terjedelmétől, illetve alakjától függ. És pedig azért, mert — ha el is értük a magyaros díszítések korszakát — még mindig előfordulnak olyan természetű munkák, melyek az idegen stílusok segítségével való előállítás által esetleg hatásosabbak lehetnek, mint volnának a kizárólag honi díszítmények földolgozásával.

Ez volna a magyar stílről való nézetem. Ehhez hozzá kell fűznöm még azt, hogy minő eszközökkel vélem az elmondottakat megvalósítani, illetve, hogy kiknek a segítsége szükséges ahhoz, hogy ne csak egyéb műiparunk, hanem végre hazai könyvnyomdászatunk is magyar legyen.

Erre nézve ma, midőn e fontos kérdés felett már napirendre nem térhetünk, a legelfogadhatóbbnak és legcélravezetőbbnek tartom a pályázati úton való eldöntést és pedig olyképpen, hogy a beérkezett műveket, illetve könyvnyomdászati díszítésekre alkalmas rajzokat összevéve, azok egy meghívott bizottság felülbíráásával annyira tökéletesíttessenek, hogy gyakorlati hasznuk nyomdászatunkban a szakkörök teljes elismerésével találkozzék.

Most csak az a kérdés, ki van első sorban hivatva emez indítványom életbe léptetésére?

Az én laikus eszemmel az Iparművészeti Társulatosulatot tartom legmértékadóbb fórumnak, hiszen úgylis a hazai ipar megmagyarosítása a fő célja. A többi műiparra vonatkozó gyakori pályázatok mellett nagy erkölcsi haszna lehetne annak, ha e társulat a mi szakunkat is pártfogolná annyiban, hogy időnkénti pályázatok kiírásával a magyar

stíl fokozatos megkedvelését könyvnyomdászatunkba is bevezetné.

Ezzel egyidejűleg hazai betűöntőink is áldozhatnának valamicskét e célra; sőt még üzleti szempontból véve is a dolgot, ő nekik kellene úttörőkül szerepelniök. Eddig védhette őket az az általános tudat, hogy stílusunk még csak most van alakulóban, de ez aligha lesz már sokáig így. Addig is törekednünk kell arra, hogy míg e kérdés teljesen tisztázódik, a jelenleg szakunkban oly nagy mértékben uralkodó különféle irányzatok befolyása alól egyéni önállóságunkat — mely nélkül magyarosítást nem teremthetünk — kivonjuk.

* * *

Cikkem befejezéséhez érve, mulasztást követnék el, ha az elmondottakkal kapcsolatban nem tennék említést a magyaros betűkről is. Igaz ugyan, hogy ez egy kissé korai, amennyiben még a talaj is bizonytalan hozzája, de mindenesetre már most kell róla értekezni, ha azt óhajtjuk, hogy leendő munkánk teljes legyen. S éppen ezért ajánlatosnak tartanám, ha majd egy későbbben kiírandó „könyvnyomdászati célokra alkalmas magyaros díszítések“ pályázatánál már ez irányban is lépés történnék.

Amíg azonban ez aktuális jellegűvé válna, hazai művészeink, különösen a betű mesterei tegyenek lépést az iránt, hogy honi díszítményeink megteremtésével egyidejűleg már a magyaros betűk is helyet követeljenek könyvnyomdászatunkban, mely ha valóra válik. hazai nyomdászatunk olyan emlékművel fog gazdagodni, melyről későbben egész nyugodtan állíthatjuk, hogy ez saját építésünk, azaz tiszta magyar!

BUTKOVSZKY BERTALAN.

OLY ANYAGOKNAK EGYMÁSSAL VALÓ ÉRINTKEZÉSÉT, melyek egymásra hatva kémiai reakciót adnak: kerülnünk kell. Ilyenek leginkább: a kén, kéneső és ólom. Mint nyomjunk azonban ólomlemezzel világos festékekkel, vagy pedig cinóbert olyan gépen, amelyen a középső festékdörzsölő henger sárgaréz (mint az még egyes régebben gyártott gépeknél található)? A felelet ez: kenjük be az ólomlemezt, illetőleg a hengert alkoholban oldott selakkal s nyugodtan nyomhatunk róla. SZT.